

Ἄλλη εἶνε ἡ ἀκτίς τῶν ζυλουργῶν. Ἄλλη ἡ τῶν λεπτοουργῶν. Ἄλλ' οὔτε καθολικὴ εἶνε ὡς ἄλλοτε πλέον ἢ ἐργασία, καὶ τῆς ἀναπτύξεως ἦν εἶχε λάβη πολὺ καθυστερεῖ. Ἄλλοτε δι' ἐκάστην τέχνην ὑπῆρχεν ἰδιαιτέρον τμήμα, ἐφωδιασμένον μὲ πάντα τ' ἀπαιτούμενα καὶ παρέχον πάσας τὰς εὐκολίας εἰς τὸν ἐπιχειροῦντα νὰ ἐργασθῆ. Ἡ διευθυνσις ἐπέβλεπε καὶ ὠριζε τὴν ἐργασίαν. Τὰ ἔργα τῶν κρατουμένων ἦσαν τελειότατα καὶ ἐπωλοῦντο ἀκριβώτατα. Τὸ Σωφρονιστήριον διεξῆγεν ἀληθὲς ἐμπόριον.

* *

Εἶνε δὲ δυστύχημα ὅτι εἰς τὰς χεῖρας τῆς διοικήσεώς μας καὶ ἂν εὐρεθῆ τι ἐκ τῶν προτέρων καλὸν καταστρέφεται βαθμηδόν. Τὸ Σωφρονιστήριον λόγου χάριν τοῦτο πρὸ πολλοῦ ἔχει ἀφεθῆ σχεδὸν εἰς τὴν τύχην του, περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν διευθυνόντων ἐκάστοτε αὐτοὺς οὐδεμία δίδεται προσοχή, καὶ ἂν εὐρεθῆ τις τοιοῦτος ἐπιθυμῶν νὰ μεριμνήσῃ περὶ αὐτοῦ πράγματι καὶ νὰ τὸ διευθύνῃ καταλλήλως, ἢ παροχὴ τῶν πρὸς τοῦτο χρησίμων μέσων εἶνε φειδωλοτάτη πρὸς αὐτὸν. Τὸ δὲ πρᾶγμα καταπτᾶ ἀστεῖον προκειμένου περὶ ἰδρύματος, ὅπερ μᾶλλον ὠφέλιαν θὰ προσέφευεν εἰς τὸ δημόσιον ἢ δαπάνην θ' ἀπῆται. Ἐκτὸς τῶν προσόδων τῶν κτημάτων αὐτοῦ, πλεῖστα ἄλλα κέρδη καλῶς διοικούμενον θὰ ἠδύνατο νὰ πορίζῃ. Ἐν Κερκύρα μοι ἀνέφερον ὡς παράδειγμα ὅτι ἐσχάτως δι' ἐργασίαν τινὰ δι' ἣν ὁ ἀρμόδιος μηχανικός εἶχεν ὑπολογίση ἰκανῶς ὑπέρογκον ποσόν, χρησιμοποίησας ὁ νῦν διευθύνων αὐτὸ τοὺς κρατουμένους ὠφέλησε τὸ δημόσιον περὶ τὴν δεκάδα χιλιάδων δραχμῶν. Καὶ εἰς πάσας δὲ τὰς δεούσας ἐπισκευὰς καὶ εἰς εἴ τι ἄλλο χρησιμοποιοῦμενοι πολλὰ ἐκ τῶν χάριν τῆς συντηρήσεως τοῦ ἰδρύματος ὀριζομένων πρὸς ἐξόδουσις ὠφελουσίσι ἐπίσης τὴν διατρέφουσαν αὐτοὺς ἀρχήν. Δὲν ἐχρειαζόντο δὲ βεβαίως μεγάλα πράγματα ὅπως ἀναζωογονηθῆ, ὅπως λάβῃ τὴν προτέραν αὐτοῦ ὄψιν, ὅπως καταστῆ, σχεδὸν εἰπεῖν ἐκτὸς φυλακῆς ἀνθρωπίνης καὶ μικρὸν ἄμα βιομηχανικὸν πρωτότυπον εἰς τὸ εἶδός του κατὰ τὴν ἀστυχίαν.

* *

Τοιοῦτον εἶνε τὸ περιεργον αὐτὸ ἴδρυμα, ὑπὸ πάσαν ἐποψίαν ἄξιον καὶ παρατηρήσεως καὶ λόγου. Δι' ἐμὲ τοῦλάχιστον ἡ ἐπίσκεψις του ὑπῆρξε διδασκτικωτάτη. Καὶ ἐξέρχομαι ἀφ' οὗ διεμείνα περὶ τὴν μίαν ἐν αὐτῷ ὥραν, μ' ἐπίσης ἐλεύθερον ὡς ὅτε εἰσῆλθον τὸ στήθος καὶ ἀκώλυτον τὴν ἀναπνοὴν καὶ καθαρὰν τὴν σκέψιν. Ποῦ ὁ ἐφιάλτης ἐκεῖνος τοῦ Παλαμηδίου! . .

ΜΙΧΑΗΛ ΜΗΤΣΑΚΗΣ

ΣΑΙΞΠΗΡ

Βίος καὶ ἔργα αὐτοῦ.

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον.)

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ θεατρικοῦ αὐτοῦ σταδίου ἐπάλασε πρὸς τὴν πενίαν, ἐργαζόμενος ἀνεκδότως πρὸς συντηρήσιν τῆς οἰκογενείας του καὶ τῶν ἑαυτοῦ γονέων, οἵτινες εἶχον περιέλθει εἰς χρηματικὰς δυσχερείας. Ἐκ τοῦ Rowe μανθάνομεν ὅτι ἐπανῆλθεν εἰς τὴν γενέθλιον πόλιν, ἀφ' οὗ παρῆλθε πᾶς κίνδυνος καταδιώξεως παρὰ τοῦ Θωμᾶ Λούση. Ἄγνωστον πότε ἀκριβῶς ἐπανῆλθεν εἰς Στρατφόρδην, εἶνε ὅμως πιθανόν ὅτι δὲν θὰ ἐτόλμησε νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὰ κτήματα τοῦ Λούση, πρὶν ἢ παρέλθῃ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα. Ὡς δὲ ἐκ τῶν μετέπειτα δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, προσωρινῆ ὄλως ἦτον ἢ εἰς Στρατφόρδην ἐπάνοδος του, γὰν ὑποκριτῶν τοῦ τότε καιροῦ ζώντων, κατὰ γενικὸν κανόνα, βίον πλάνητα καὶ μακρὰν τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν.

Πάντες οἱ θεατρικοὶ θίασοι ἐπεσκέπτοντο διὰ ἀφόρους πόλεις· εἶνε δὲ σχεδὸν βέβαιον ὅτι καὶ ὁ Σαίξπηρ θὰ εἶχε πράξει τὸ αὐτό. Ἀλλὰ ποῖαν διεύθυνσιν ἔλαβε καὶ τίνας ἦσαν οἱ συνέταιροί του, ἄγνωστον. Οὐδὲ ἔγνος τοῦ βίου αὐτοῦ ἀποκαλύπτεται ἐπὶ πέντε ἔτη, ἦτοι ἀπὸ τοῦ 1587—1592, ὅτε ἀνευρίσκομεν αὐτὸν ὑποκριτὴν ἐξέχοντα καὶ δραματοποιόν. Τὸ χρονικὸν δὲ τοῦτο διάστημα θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Halliwell ἢ πρῶτη περίοδος τῆς φιλολογικῆς παιδείσεως τοῦ ποιητοῦ. Ἀποχωρήσας προῶτως ἐκ τοῦ σχολείου, ζῶν μετὰ συγγενῶν ἀπαιδευτῶν, καὶ εἰς βάνουσα ἐνασχολούμενος ἔργα, δὲν ἦτο δυνατόν, ὡς ὁ μνημονευθεὶς βιογράφος τοῦ ποιητοῦ εἰκάζει, νὰ εἶχεν ἀκοῦσαν μαθησιν. Ἄλλ' ἐν Λονδίῳ ἠδύνατο εὐχερῶς νὰ προμηθεύηται παντὸς εἶδους βιβλία, καὶ σχεδὸν καθ' ἐκάστην ν' ἀκροᾶται τῶν ἀρίστων δραματικῶν ἔργων. Οὐδεμία κμφιβολία ὅτι τότε ἐσπούδασε καὶ ξένας γλώσσας, καὶ ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ διατριβῆς, ἠύξησε τὰς κλασικὰς αὐτοῦ γνώσεις. Οἱ ἔρωτες τοῦ Ὁβιδίου φέρ' εἰπεῖν, ἐξ ὧν ἤρυστο πλεῖστα ἀποφθέγματα, δὲν ἦτο βιβλίον ὅπερ ἀνέγνω ἐν τῷ δημοσίῳ σχολείῳ τῆς Στρατφόρδης. Εἶχε μὲν δέξει ποιητικὰς τάσεις πρὶν ἢ ἀπέλθῃ τῆς Στρατφόρδης, ἀλλ' ἐκ πασῶν τῶν παραδόσεων μανθάνομεν ὅτι ἦτο ἤδη ἀνεγνω ἰσμένος ὑποκριτής, πρὶν ἢ καταλεχθῆ εἰς τοὺς δραματοποιούς.

Τὰ δύο πρῶτα ποιήματά του «Ἀφροδίτην καὶ Ἄδωνιν» καὶ «Λουκῆτιον» ἀφιέρωσεν ὁ ποιητὴς εἰς τὸν φίλον καὶ προστάτην αὐτοῦ εὐγενῆ καὶ φιλόμουσον κόμητα Southampton, ὅστις πολλαχῶς ὑπεστήριξε καὶ συνέδραμεν αὐτόν. Ἐν τῇ προσφωνήσει τοῦ πρώτου ποιήμα-

τος λέγει τάδε : «Τὴν ὑμετέραν εὐαρέσκειαν ἠέλω θεωρήσει τὸν μεγαλότερον δι' ἐμὲ ἔπαινον· θέλω δὲ προσπαθῆσαι, ὠφελούμενος ἐκ τῶν ὠρῶν τῆς σχολῆς, νὰ τιμήσω τὴν ὑμετέραν νεύγειαν διὰ σοβαροτέρου τινὸς ἔργου.» Ἐν τῇ προσφωνήσει δὲ ταύτῃ ὀνομαζεῖ τὸ ποίημά του τὸ πρῶτον γέννημα τῆς φαντασίας του. Ἡ ἀφιέρωσις τῆς Λουκρητίας εἶνε γεγραμμένη εἰς ὕφος οἰκειότερον πῶς καὶ φιλικώτερον : «Ἡ ἐγγύησις, λέγει ὁ ποιητής, τῆς ὑμετέρας εὐμενείας, οὐχὶ δὲ ἡ ἀξία τῶν ἀκατεργάστων στίχων μου, ἐξασφαλίζει τὴν ἀποδοχὴν τοῦ ποίηματος. Εἰς ὑμᾶς ἀνήκει ὅ,τι ἐπραξά, εἰς ὑμᾶς ὅ,τι ἠθὰ πράξω».

Πολλοὶ φρονοῦσιν ὅτι ὁ Σαίξπηρ ἦτο ἡμιμαθής, ἂν μὴ ἀμαθής, καὶ ὅτι ἐξ ἀπλῆς ἐμπνεύσεως ἔγραψεν ὅσα ἔγραψεν. «Τόσον ὀλίγην τέχνην ἐνέχουσι τὰ ἔργα τοῦ Σαίξπηρ, τόσον δὲ προσθέτει εἰς αὐτὰ ἡ φύσις, ὥστε, τὸ κατ' ἐμὲ, λέγει ὁ Rowe, φρονῶ ὅτι τὰ νεανικὰ αὐτοῦ ἔργα εἰσὶ καὶ τὰ κάλλιστα.» Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα του ἐκδηλοῦται ἐν τῇ ἀπαραμίλῳ παραστάσει τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ ὅτι ἡ ἀθανασία τῶν ἔργων του ἔγκειται ἐν τῇ πιστῇ ἀπεικονίσει τοῦ ἀνθρώπου καθ' ἀπάσας τὰς ἐποχὰς καὶ ἡλικίας. Ὅ μετὰ προσοχῆς ἀναγινώσκων τὰ ποίημά του θαυμάζει, ὅχι μόνον τὰς ὑπερανθρώπους ἐκείνας ψυχολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς παρατηρήσεις, ἀλλὰ καὶ τὰς κοινωνικὰς, πολιτικὰς καὶ δὴ καὶ ἐπιστημονικὰς αὐτοῦ γνώσεις. Νομομαθεὶς ἐκπλαγέντης ἐκ τῶν νομικῶν γνώσεων, ἃς ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἀναπτύσσει, δὲν ἐδίστασαν νὰ γνωματεύσωσιν ὅτι ἐσπούδασε τὴν νομικὴν. Τοῦτ' αὐτὸ ἐπανελάβον καὶ οἱ ἰατροί, ἀποροῦντες περὶ τῶν ἰατρικῶν αὐτοῦ γνώσεων. Ναυτικός, ἀναγνούς τὴν «Τρικυμίαν», ἀπεφάνθη ὅτι βεβαίως ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου τούτου θὰ ὑπῆρξε ναυτικός· οὐδὲ θὰ διστάσωσι νὰ εἴπωσιν ὅτι ἐσπούδασεν εἰδικῶς τὸν ποιμενικὸν βίον οἱ ἀναγινώσκοντες τοὺς διαλόγους τοῦ Κορίννου καὶ τοῦ γελωτοποιοῦ ἐν τῇ κωμῳδίᾳ α' «Ὅπως ἀγαπᾶς», ἐν οἷς λεπτομερῶς περιγράφεται ὁ ποιμενικὸς βίος (1).

Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἦτο ἡμιμαθής ὁ Σαίξπηρ ὅστις, ὅχι μόνον τὴν σύγχρονον ἱστορίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν μεσαιωνικὴν καὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν καὶ αὐτὴν ἐν μέρει τὴν ἑλληνικὴν γινώσκει, ὡς ἐκ τῶν ἔργων του ἐξάγεται; Οὐτε τοὺς Ἑρωτάς

τοῦ Ὀβιδίου, ὡς ὁ μνημονευθεὶς βιογράφος τοῦ ποιητοῦ λέγει, οὔτε τὸν Πλούταρχον, ἐκ τοῦ ὁποίου παρέλαθεν, ἐν λεπτομερεῖα τὴν ὑπόθεσιν τῶν Ῥωμαϊκῶν δραμάτων, οὔτε τὴν Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν, οὔτε συγγραφεῖς Λατίνους, οὔτε τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν, ἣν φαίνεται γινώσκων, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ δράματός του «Ἐρρίκος ὁ 5ος,» οὔτε τὸν Ὀμηρον, ἐδιδάχθη βεβαίως ἐν τῷ δημοσίῳ σχολεῖῳ τῆς Στρατφόρδης.

Τὰς γνώσεις ταύτας ἤντησεν ὁ ποιητής οὐχὶ ἐκ συναναστrophῆς πρὸς τὸ θεῖον ἢ ἐκ θεῖου τινὸς δώρου, δι' οὗ ἐμάνθανε τὰ πάντα ἄνευ σπουδῆς, ὡς μετὰ πεποιθήσεως φρονεῖ ὁ ἄλλως σοφὸς αὐτοῦ βιογράφος καὶ ἐρμηνευτής Hudson, ἀλλὰ διὰ μελέτης ἐνδελεχοῦς παντοίων συγγραμμάτων, ἅμα δὲ καὶ διὰ βαθύτατης ἐρεύνης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Εἶνε μὲν ἀξία θαυμασμοῦ ἡ πληθὺς τῶν γνώσεων τοῦ αὐτοδιδάκτου τούτου ποιητοῦ, ἀλλ' ἐκεῖνο ὅπερ ὄντως ἀποτελεῖ τὴν ἀθανασίαν του, καὶ ὅπερ κατὰ πάγκοινον ὁμολογίαν καθιστᾷ αὐτὸν ἓνα τῶν κορυφαίων ποιητῶν οὗς παρήγαγεν ὁ κόσμος, εἶνε αἱ περὶ τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους βαθύταται γνώσεις καὶ παρατηρήσεις του, ἡ ἀνεξάντλητος δημιουργικὴ αὐτοῦ δύναμις καὶ ἡ ἀπαράμιλλος καὶ ὄντως θεία τέχνη περὶ τὴν ἀπεικόνισιν τῶν χαρακτήρων.

«Ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Σαίξπηρ, λέγει ὁ Γερβί-»
 «νος, ἀπεικονίζεται ὡς ἐκ κατόπτρου ἡ ἀνθρω-»
 «πὴν φύσις, οὐχὶ ὡς ἐν τῷ ἀρχαίῳ δράματι,»
 «ὑπὸ τυπικὸν χαρακτήρα, ἀλλ' ὑπὸ διακεκρι-»
 «μένον καὶ ἀτομικὸν τύπον. Ἐν αὐτοῖς βλέπο-»
 «μεν τὸν τε ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν ἀνθρω-»
 «πον καθ' ἀπάσας αὐτοῦ τὰς βιωτικὰς φάσεις,»
 «τὰς συναλλαγὰς ἀπασῶν τῶν τάξεων, ἐν τε»
 «τῷ δημοσίῳ καὶ ἰδιωτικῷ βίῳ, εἰσερχόμεθα»
 «εἰς τὸν βίον τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἀριστοκρατίας,»
 «τῆς Μοναρχίας, εἰς τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους»
 «τῆς Γαλατίας καὶ Βρεττανίας, εἰς τὸν φι-»
 «λοκίνδυνον κόσμον τῆς Ῥομαντικῆς τῶν ἵππο-»
 «τῶν περιόδου, καὶ εἰς τὴν μεσαιωνικὴν καὶ»
 «νεωτέραν ἱστορίαν τῆς Ἀγγλίας. Καθ' ἀπά-»
 «σας δὲ τὰς περιόδους ταύτας καὶ τὰς παμ-»
 «πληθεῖς πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς μεταβολὰς,»
 «ἐξετάζει τὰ πάντα ἀπὸ ὑψηλοτέρας περιω-»
 «πῆς, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης προκαταλήψεως ἢ»
 «μεροληψίας. Τοσοῦτον δ' ἀσφαλεῖς καὶ ὑγιεῖς»
 «κρίσεις ἐκφέρει περὶ τῆς τέχνης, τῶν ἐθίμων,»
 «τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς θρησκείας, ὥστε φαί-»
 «νεται ἀνήκων εἰς μεταγενεστέραν καὶ ὠριμω-»
 «τέραν γενεάν· ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ γνῶσις ἃς»
 «καθ' ἀπάσας τὰς φάσεις τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ»
 «ἐξωτερικοῦ βίου ἀναπτύσσει, ἀποκαθιστῶσιν»
 «αὐτὸν διδάσκαλον ἀναμφισβητήτου κύρους.»
 «Τόσον δὲ πλουσίας ἀντλεῖ τὰς περὶ ἠθικῆς

Ὁ R. Smith λέγει ὅτι ἐγίνωσκε τὴν γεωργίαν, καὶ τὴν κηπουρικὴν καὶ ἐν μέρει τὴν βοτανικὴν, ἦτο κάτοχος τῶν ἐθιμοτυπιῶν τῆς αὐλῆς, ὅτι ἐγίνωσκε τὴν ἵππευκὴν καὶ τὴν ἵπποδραματικὴν· ὁ Thoms ὅτι εὕρισκε ἐν αὐτῷ στρατιωτικὴν γινώσκοντα τὴν πολεμικὴν τέχνην, ὁ δ' ἐπίσκοπος Wapsworth τῷ ἀπέδιδε εἰδικὴν μελέτην τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

» θεωρίας αὐτοῦ ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ ἐξω-
 » τερικοῦ κόσμου, καὶ τοσοῦτον καλλύνει αὐτάς
 » διὰ τοῦ πλοῦτου τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὥστε πλει-
 » ότερον ἴσως παντὸς ἄλλου συγγραφέως, εἶνε
 » ἄξιος νὰ θεωρῆται ὁδηγὸς κατὰ τὴν διὰ τοῦ
 » κόσμου τούτου διάβασιν ἡμῶν.»

Ἄνευ ὑπερβολῆς δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ
 κόσμος ἅπας ἐγκλείεται ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ ἀθα-
 νάτου τῆς Ἀγγλίας ποιητοῦ. Βασιλεῖς, πρίγκι-
 πες, αὐλικοὶ καὶ λαός, ἄνδρες, γυναῖκες, γέ-
 ροντες καὶ παιδιά, χωρικοὶ καὶ ἄστοι, στρατι-
 ῶται, ὑπηρέται, γελωποιοὶ καὶ βοσκοί, πά-
 σαι αἱ κοινωνικαὶ τάξεις περιγράφονται διὰ
 χρωμάτων ἀνεξίτηλων, παρερχόμεναι ὡς ἐν κα-
 τόπτρῳ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀναγνώστου,
 θαυμασίως δ' ἐκτυλίσσονται τὰ ἀνθρώπινα
 πάθη καὶ συναισθήματα ὑπὸ τοῦ μεγάλου τού-
 του ἐρευνητοῦ τῆς φύσεως καὶ ἀνατομῆς τῆς
 ἀνθρωπίνης καρδίας. Ὅποῖος ἀκένωτος θησαυ-
 ρὸς παρατηρήσεων καὶ φιλοσοφικῶν ἄμα καὶ πρα-
 κτικῶν σκέψεων! Ὅποια ἀνεξάντλητος δημι-
 ουργικὴ δύναμις! Ὁ ἀνεξάντλητος δημιουργὸς
 ψυχῶν, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὸν ὁ Taine, δημιουργεῖ
 ἀενάως, νέους πάντοτε ἀποκαλύπτων ἡμῖν
 κόσμους καὶ νέους ὀρίζοντας.

Τοσαύτην ἐκπληξιν καὶ τοσοῦτον θαυμασμὸν
 ἐνεποίησεν εἰς τὸν μέγαν τῆς Γερμανίας ποιη-
 τὴν Goethe ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἔργων τοῦ Σαίξ-
 πηρ, ὥστε δὲν ἐδίστασε νὰ ἐκφέρῃ περὶ αὐτῶν
 τὴν ἀκόλουθον βαρυσήμαντον κρίσιν :

«Δὲν ἐνθυμοῦμαι, λέγει, ἂν βιβλίον τι, ἀνθρω-
 » πος ἢ περιστάσις τοῦ βίου μου, παρήγαγόν
 » ποτε ἐν ἐμοὶ ἐντύπωσιν τοιαύτην, οἷαν τὰ
 » δράματα τοῦ Σαίξπηρ. Φαίνονται ἔργον
 » πνεύματος θεσπεσίου, ὅπερ προσήγγισε τοὺς
 » ἀνθρώπους, ἵνα διὰ τοῦ τερπνοτάτου τρόπου
 » διδάξῃ αὐτοὺς νὰ γνωρίσωσιν ἀλλήλους. Δὲν
 » εἶνε ποιήματα. Ἀναγινώσκων τις αὐτὰ νομίζει
 » ὅτι εὐρίσκειται ἐνώπιον τῶν ἀνεφωμένων δέλ-
 » των τῆς Εἰμαρμένης. Ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Σαίξπηρ
 » εὐρίσκω ἐκφραζόμενα καὶ ἀναπτυσσόμενα ὅσα
 » προαισθήματα ἠσθάνθη ποτὲ περὶ τοῦ ἀνθρω-
 » πίνου γένους, καὶ τὰ ὅποια ἀπὸ τῆς νεότητός
 » μου ἠσθάνομην χωρὶς νὰ κατανοῶ αὐτὰ ἐναρ-
 » γῶς. Νομίζεις ὅτι σοὶ ἀποκαλύπτει πάντα τὰ
 » αἰνίγματα, χωρὶς ὅμως νὰ δύνασαι νὰ εἴπῃς
 » « Ἴδου ἡ λύσις ». Τὰ μάλιστα μυστη-
 » ριώδη καὶ σύνθετα πλάσματα τῆς φύσεως
 » δρῶσιν ἐνώπιον ἡμῶν ἐν τοῖς ἔργοις του, ὡς
 » ὠρολόγια, ὧν καὶ πλάξ καὶ κιβώτιον εἰσὶν ἐκ
 » χρυστάλλου· δεικνύουσι μὲν τὴν πορείαν τοῦ
 » χρόνου, ἀλλ' ἐν ταύτῳ δύναται τις νὰ ἴδῃ
 » καὶ τοὺς κινουμένους αὐτὰ τροχοὺς καὶ ἐλατή-
 » ρια. Ἡ ἐσπευσμένη τῶν ἔργων τοῦ Σαίξπηρ
 » ἀνάγνωσις, μὲ παρώτρυνε πλειότερον παντὸς
 » ἄλλου νὰ χωρήσω εἰς τὸν πραγματικὸν κό-

» σμον, καὶ μετὰ τῶν κυμάτων τῆς Εἰμαρμένης,
 » τῶν ὑπὲρ τὴν πραγματικότητα ὑφουμένων
 » ἀναμιγνυόμενος, ἀντλήσω ποτέ, εἰ δυνατόν
 » κύπελά τινα, ἐκ τῆς θαλάσσης τῆς ἀληθοῦς
 » φύσεως, καὶ διαχύσω αὐτὰ ἀπὸ τῆς σκηνῆς
 » εἰς τὸ κοινὸν τῆς πατρίδος μου». Ὁ δὲ Schil-
 ler ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς παραστάσεως τοῦ Τι-
 μωνος τοῦ Ἀθηναίου τοῦ Σαίξπηρ ἔγραψε
 τάδε : «Ἔργον ὡς ὁ «Τίμων ὁ Ἀθηναῖος» τοῦ
 Σαίξπηρ, ἐπὶ οὐδεμιᾶς Γερμανικῆς σκηνῆς ἐδι-
 δάχθη, καθόσον ἐγὼ γινώσκω. Ἐν τοῖς δρά-
 μασι τοῦ Σαίξπηρ ἀνευρίσκω πρὸ παντὸς ἄλλου
 τὸν ἄνθρωπον. Εἰς οὐδὲν ἄλλο ἔργον παρίστα-
 ται μοι ἀληθέστερος, οὐδὲν ἄλλο λαλεῖ πρὸς
 τὴν καρδίαν μου τοσοῦτον εὐκρινῶς καὶ εὐγλώτ-
 τως, οὐδὲν ἄλλο μοι διδάσκει τὴν φιλοσοφίαν
 τοῦ βίου τόσον, ὅσον ὁ Τίμων ὁ Ἀθηναῖος! Ἡ
 ἐκμετάλλευσις τοιοῦτου χρυσορυχείου τιμᾶ ἐξό-
 χως τὴν τέχνην».

«Τὸ θέατρον τοῦ Σαίξπηρ, εἶπεν ὁ Λέσσιγκ,
 εἶνε κάτοπτρον τῆς φύσεως. Τῷ ὄντι, παρα-
 τηρεῖ ὁ Μεζιέρ, ἡ φύσις περιλαμβάνει τὰς ποι-
 κιλωττας σκηνάς, τὸ εὐεῖδές καὶ δυσεῖδές,
 τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν, τὴν χαρὰν καὶ τὴν λύ-
 πην, συνεχῶς δὲ συνάπτει τὰς ἀντιθέσεις καὶ
 διὰ χειρὸς ἀμερολήπτου παράγει ἐκ τοῦ κόλπου
 αὐτῆς τὰ εὐγενέστατα καὶ ἀγενέστατα ἔργα.
 Ὁ Σαίξπηρ, πράττει ὅπως ἡ φύσις. Δὲν ἐκλέγει
 ὡς οἱ κλασσικοὶ ποιηταί, οὐδὲ μεταχειρίζεται
 κατὰ προτίμησιν εὐγενῆ στοιχεῖα, ἀλλὰ συνδυά-
 ζει εἰκόνας διαφόρους, ὅπως παρουσιάζει αὐτάς ὁ
 βίος, χωρὶς οὐδόλως νὰ καλύπτῃ τὰς ἀγενεῖς
 ἢ ἥττον εὐγενεῖς. Οὐδὲν τὸ ἀπολύτως ὠραῖον
 βλέπει ἐν τῷ κόσμῳ. Παρὰ τὰ μᾶλλον στίλβον-
 τα μέρη, παρατηρεῖ κηλίδας, καὶ μετ' ἀκριβείας
 ζωγράφου εἰκονίζει ὅ, τι υποπίπτει εἰς τοὺς ὀφθαλ-
 μούς του. Οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ πράγματα δὲν ὑψι-
 στανται ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ μεταμρφώσιν τοιαύτην
 ὥστε ν' ἀπογυμνῶνται ἐκ τῶν ἀτελειῶν των. Τού-
 ναντίον, παραλαμβάνει ἄνευ προλήψεως καὶ αὐ-
 τὰ τὰ ἀγενῆ στοιχεῖα καὶ διατηρεῖ αὐτὰ διὰ
 νὰ εἶνε ἀκριβῆς. Ὁ μὲν κλασσικὸς συγγραφεὺς
 λέγει ἐκ τῆς ἀληθείας μόνον ὅ, τι δύναται νὰ
 ρηθῇ δι' ὕψους ὑψηλοῦ, ὁ δὲ Σαίξπηρ λέγει αὐ-
 τὴν ἀκεραίαν. Ἡ τραγικὴ θλιψίς τοῦ βασιλέως
 Λήρ, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν τοῦ ἔργου, δὲν πα-
 ρασύρει αὐτὸν ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ καλύψῃ
 τὴν κωμικὴν φυσιογνωμίαν τοῦ γελωποιοῦ,
 ὅστις συνοδεύει τὸν ἐκθρονισθέντα βασιλέα. Διὰ
 τῆς ἥττον εὐρεῖα ἤθελεν ἀσχοληθῆ μόνον πε-
 ρὶ τοῦ κυρίου προσώπου καὶ τῆς κρατούσης ιδέ-
 ας ἢ ἐκπροσωπεῖ, ἤτοι περὶ τῆς συμφορᾶς πα-
 τρὸς ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ τέκνων διακομμένου.
 Ὁ Σαίξπηρ εἰσχωρεῖ πέραν τῆς ἐπιφανείας ταύ-
 τῆς τῶν πραγμάτων ὅπως συμπληρώσῃ τὴν ὑ-
 πόθεσιν τοῦ δράματος διὰ περιστάσεων καὶ πα-

ρομαρτούντων αισθημάτων, ἄτινα καθιστῶσιν αὐτὴν ἐναργή. Μόνος ὁ Ἀῆρ θὰ εἴλκυε τὸν οἶκτον ἡμῶν, ἀλλ' εἶνε ἔτι μᾶλλον ἄξιος οἴκτου διὰ τῆς ἀντιθέσεως ἣν εἰς τὴν ἀγρίαν αὐτοῦ λύπην παρουσιάζει ἡ μεμελετημένη φαιδρότης τοῦ συνοδοιπόρου του. Καθ' ἣν στιγμὴν οἱ ἄλκιμοι μαχηταὶ βαρείας καταφέρουσιν ἀλλήλοις πληγὰς εἰς Shrewsbury, ὁ χονδρὸς Sir Johnson πίπτει πρηνῆς ἵνα μὴ ἴδῃ αὐτὸν ὁ ἐχθρὸς, ὅτε δὲ ὁ πρίγκιψ Ἑρρίκος ζητεῖ παρ' αὐτοῦ ὄπλον, οὗτος τῷ προσφέρει φιάλην ἣν ἐξάγει ἐκ τοῦ κόλπου του. "Ὅτε δὲ πάλιν παρουσιάζει ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοὺς τολμηροὺς μαχητὰς τοῦ Azincourt δὲν λησμονεῖ τὸν σχολαστικὸν Fluellen, τύπον κωμικοῦ, ὅστις προκαλεῖ γέλωτα καθ' ἣν στιγμὴν ἀποσπᾷ τὸν θαυμασμὸν ἡμῶν τὸ θάρρος τοῦ Ἑρρίκου ἑου. Οὐδεὶς ζωγραφεῖ κάλλιον τοῦ Σαίξπηρ τοὺς ἡρωϊκοὺς καὶ φιλοπολέμους χαρακτῆρας. Πνοὴν ἀρνηφίλων αἰσθάνεται τις διακεχυμένην ἐν ταῖς σελίσιν τοῦ Ὁθέλλου, τοῦ Μάκβεθ καὶ τοῦ Ἑρρίκου τοῦ ἑου. Εἶνε δὲ τοῦτο χαρακτηριστικὴ ἰδιότης τῆς πολλαπλῆς ταύτης διανοίας. Δύναται νὰ διεγείρῃ ἐνθουσιασμὸν ἄμα καὶ γέλωτα, νὰ θαυμάζῃ καὶ νὰ σκόπητῃ μετὰ τῆς αὐτῆς εἰλικρινείας καὶ νὰ προκαλῆ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀναγνώστου τὰ μᾶλλον ἀντίθετα αἰσθήματα, ἄτινα συνδυάζει ἡ ἰσχυρὰ αὐτοῦ διάνοια. *Οὐδαμοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ* τῶν γραμμάτων ἀναφέρεται παράδειγμα οὕτω ποικίλης διανοίας· οἱ μὲν ὡς ὁ Σοφοκλῆς, εἰσι καθαρῶς τραγικοί, οἱ δὲ ὡς ὁ Πλαῦτος, κωμικοί. Ὁ Σαίξπηρ ἀφίησιν εὐχερῶς τὴν ποιητικὴν χώραν τῆς τραγωδίας ἵνα κατέλθῃ εἰς τὸν πεζὸν λόγον τῶν κωμικῶν, ἐκ δὲ τῶν κάτω στρωμάτων τοῦ Μίμου καὶ τῆς παρωδίας ἀνέρχεται δι' ἑλαφρὰς πτήσεως πρὸς τὰς κορυφάς, ἔνθα κἀθηνται τὰ τραγικὰ πρόσωπα. Εἶνε γόνιμος ὡς ἡ φύσις, παράγων ἐν ταυτῷ εὐγενεῖς καὶ ἀγενεῖς χαρακτῆρας, εὐφυεῖς καὶ ἀφυεῖς, ἥρωας καὶ γελωτοποιοὺς, θλιβεράς ἄμα καὶ φαιδρὰς σκηνάς. "Ὅστις, λέγει ὁ Kreysing, μετέβη ποτὲ εἰς ἐορτὴν μὲ πρόσωπον φαιδρὸν ἀλλὰ μὲ καρδίαν συντετριμμένην, ὅστις εἶδε τὸν ἥλιον λάμποντα ἐπὶ πεδιάδος, ὑπὸ καταιγίδος ἐρημωθείσης, ἐκεῖνος δύναται νὰ ἐνοήσῃ τὰς ἀντιθέσεις τῆς ποιήσεως τοῦ Σαίξπηρ. »

Λέγεται ὅτι ὁ ποιητὴς ἔγραφε τὰ ἔργα αὐτοῦ κατὰ παραγγελίαν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ θεάτρου, ὅστις ἐξέλεγε θέμα σύμφωνον πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ κοινού, καὶ ὅτι τινὰ μὲν ἔγραψαν χάριν ὀλίγων, τινὰ δὲ χάριν τῶν πολλῶν. "Ἄν ὁ διευθυντὴς τοῦ θεάτρου εἶχεν ἀνάγκην δράματος, ὁ ποιητὴς ἠναγκάζετο νὰ γράψῃ αὐτὸ ταχέως. "Ἄν θέμα τι ἦν ἀρεστὸν τῇ αὐλῇ, ὁ Σαίξπηρ ἔγραφεν ἐπ' αὐτοῦ δράμα ἢ κωμωδίαν.

Βεβαίως πολλὰ ἔργα ἐγράφησαν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ θιασάρχου, ὅστις πρὸ παντός ἄλλου εἶχεν ὑπ' ὄψει τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ συμφέρον, ὅπερ εὗρισκε διδάσκων δράματα ἀρέσκοντα εἰς τὸ πλῆθος· ὁ δὲ ποιητὴς, ὅστις συνεταιρίσθη τῷ 1593 μετὰ τοῦ ὑποκριτοῦ καὶ θιασάρχου Burbadge, ἔγραφεν ἴσως κατὰ παραγγελίαν αὐτοῦ, ἀναπτύσσων θέματα ἀρέσκοντα εἰς τὸ κοινόν. "Ἄλλ' ἄρα γε δύναται τις νὰ παραδεχθῇ ὅτι ὁ Σαίξπηρ ἔγραφεν ἅπαντα αὐτοῦ τὰ ἔργα πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ συμφέροντος τῶν διευθυντῶν τῶν θεάτρων, ἢ χάριν τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ κοινού, καὶ ὅτι ἀριστουργήματα οἷα ὁ *"Ἀμλετ*, ὁ *Βασιλεὺς Ἀῆρ*, ὁ *Ὁθέλλος*, ὁ *Μάκβεθ*, ὁ *Ῥωμαῖος* καὶ ἡ *Ἰουλιέττα*, ὁ *Ἰούλιος Καῖσαρ*, ὁ *Κοριολανός* καὶ ἄλλα, ἄτινα προῦξήνησαν καὶ προξενούσι τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου διὰ τὸν ἐν αὐτοῖς ἐγκλειόμενον ποιητικὸν θησαυρὸν, καὶ τὰ ὅποια κατατάσσονται μετὰ τῶν ἀρίστων προϊόντων τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ἐγράφησαν κατὰ παραγγελίαν τρίτου; Ἐν αὐτοῖς ὁ ποιητὴς ἐκφράζει τὰ ὑπερπληροῦντα τὴν καρδίαν του αἰσθήματα, ἀναπτύσσων θαυμασίως παντοῖα κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ ζητήματα, ἄτινα διὰ πολλοῦ χρόνου καὶ πολλῆς πείρας ἐδιδάχθη.

Ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἐν τῇ πρὸς τὸν κόμητα Southampton ἀφιέρωσει τῆς «Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἀδωνίδος» λέγει: «Ἐλπίζω, ὠφελούμενος ἐκ τῶν ὠρῶν τῆς σχολῆς, νὰ προσφέρω ὑμῖν σπουδαιότερον τι ἔργον». Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ ποιητοῦ, δὲν δύναται τις ἄρα γε νὰ εἰκάσῃ ὅτι εἶχε κατὰ νοῦν τὴν συγγραφὴν σπουδαιότερου ἔργου;

(Ἐπεται συνέχεια).

MIX. N. ΔΑΜΠΡΑΛΗΣ

ΜΑΓΕΙΡΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΝ ΛΕΙΨΙΑΙ

B'.

(Συνέχεια καὶ τέλος: ἴδε προηγούμενον φύλλον.)

Πρὶν ἢ ἀνέλθω εἰς τὸν ἄνω ὄροφον, κατὰ τὴν ἐπομένην ἐπίσκεψίν μου, παρατηρήσας ὅτι κάτι ἄξιον λόγου εἶχον παραλείψῃ νὰ περιεργασθῶ ἐν τῷ ἰσογειῷ, ἔσπευσα ν' ἀναπληρώσω τὴν παραλείψιν ταύτην. Εἶχον δὲ παραλείψῃ οὐδὲν ἄλλ' ἢ τὰ ἐκθέματα τοῦ στρατιωτικοῦ ἐπιμελητηρίου Λειψίας: τροφὰς στρατοῦ ἐν ἐκστρατείᾳ. Καὶ ἦσαν ταῦτα παντοειδῆ, τὰ πλεῖστα ἐν θήκαις καὶ φιαλίδιοις συνεσκευασμένα. Οἱ ἐγγεγραμμένοι τίτλοι ἐδείκνυον ὅτι περιείχοντο συμπετυκνωμένα ἐκχυλίσματα κρέ-